

**RUS DİLİNDE KIPLİK PARÇACIKLARI:
ANLAMI, DİLDEKİ İŞLEVİ VE ÇEVİRİ SORUNLARI ÜZERİNE**

Leyla Çiğdem DALKILIÇ*

Öz

Dilde tek başına bir anlamı olmayan fakat farklı tür ve işlevdeki sözcükler arasında anlam ilişkisi kuran, cümle içerisinde ancak bir bütün olarak bakıldığında anlam ve görev kazanan kiplik parçacıkları, Rus dilinde hem edebi eserlerde hem de günlük konuşma dilinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bir kiplik parçacığı cümle içerisinde kullanıldığı yere göre hem anlamsal hem de fonksiyonel olarak birincil bilinen anlamından farklı olarak tamamen başka bir anlama ve göreve sahip olabilmektedir. Bu durumda, ancak metin veya cümle içerisinde anlamı ve işlevi anlaşılabilen kiplik parçacıklarının anlam ve görevlerinin belirlenmesinde zorluklar yaşanabilmektedir. Bu makalede Rus dilinde “çastitsa”, Türkçede ise kiplik parçacıkları olarak adlandırılan yapıların Rus dilindeki yeri, sahip oldukları çeşitli anlamlar, dildeki işlevleri ve kullanım alanları incelenmektedir. Bunun yanı sıra, genel olarak tek başına belirli bir anlama sahip olmayan bu yapıların Türkçeye çevirisi esnasında karşılaşılan zorluklara da değinilmektedir. Bu bağlamda, söz konusu çalışmada Rus edebiyatının önde gelen eserlerinde yer alan kiplik parçacıklarına ait örnekler, kullanım alanlarına göre birbirleriyle ve Türkçe ile karşılaştırmalı olarak incelenerek çevirideki yansımalarına ve çeviri alternatiflerine de yer verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kiplik parçacıkları, anlam ve işlevleri, ifadecilik, Rusça-Türkçe çeviri.

* Yard. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, lcdalkilic@ankara.edu.tr

Abstract

Particles in Russian Language: Meaning, Functions and Translation Problems

Particle is a function word that must be associated with another word or phrase to impart a meaning, in other words, particle does not have its own lexical definition. Particles as a separate part of speech, are used intensively in daily language as well as in the literature of Russian language. Depending on where a particle is used, it may have a completely different meaning and function than its primary functional meaning as well as semantic meaning. In this case, particles, whose meaning and function can be understood only in a sentence or in a text, could be challenging to determine their meaning and role in a sentence or in a text. In this article, the structures called *chastitsa* in Russian and *kiplik parçacıkları* in Turkish are analyzed through their various meanings, functions and uses. Besides, the examples of the particles taken from the most famous works of Russian literature are compared with each other and with Turkish language according to their use, so the reflection of these particles in translation and the alternatives of their translation are reflected in this article.

Keywords: Particles, meaning and functions, expressiveness, Russian-Turkish translation.

GİRİŞ

Rus dilinde hem edebi eserlerde hem de konuşma dilinde yaygın olan kiplik parçacıkları dildeki yapı ve işlevlerine göre çeşitlilik göstermektedirler. Türkçede farklı tür ve görevdeki sözcükler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan ve tek başlarına anlamı olmayan, cümle içerisindeki diğer sözcüklerle birlikte anlam ve görev kazanan kelimeler “edat” olarak adlandırılmaktadır¹. Ancak Rus dilinde *предлог* olarak adlandırılan edatlarla karıştırmamak için bu yapıları kiplik parçacıkları adı altında ele alacağız². Rus dilinde aynı Türkçede olduğu gibi tek başına bir anlama sahip olmayan, cümle içerisindeki diğer sözcüklerle birlikte anlam kazanan kiplik parçacıkları bu özelliklerinin yanı sıra farklı anlam ve işlevlere de sahiptir.

Rus dilbiliminde kiplik parçacıklarının tanımına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Ünlü Rus dilbilimci V.V. Vinogradov bunları “yarı biçimbilimsel ve yarı sözcükbilimsel

¹ Muharrem Ergin, *Üniversiteler için Türk Dili*, Bayrak Basım Yayım, İstanbul, 2009, s. 313.

² Rus dilinde Türkçe’ye edat olarak aktarılan iki yardımcı sözcük grubu bulunmaktadır. Bunların ilki *predlog*, ikincisi ise bu çalışma içerisinde ele aldığımız *çastitsa*’dır. *Predlog* - isim kullanılıyorsa isimden önce (на здоровье, за проезд vb.); fiil kullanılıyorsa fiilden sonra gelen (надеяться на что-либо, верить во что-либо vb.); yer, yön, zaman ve çeşitli anlamlar bildirmede kullanılan yapılardır. Her iki yapı Türkçe’de edat olarak ifade edilmesine rağmen birbirinden farklı olan dil öğelerini temsil etmektedirler. Burada söz konusu edat *predlog* değil *çastitsa*’dır. Fakat edat terimi Rusça’daki bu anlamı tam karşılamadığından ve karışıklığa yol açabileceğinden ötürü edat yerine kiplik parçacı terimi tercih edilmiştir.

yapılar” olarak görmekte ve kiplik parçacıklarının dildeki yerinden bahsederken onların zarflar, kipsel (modal) sözcükler ile bağlaçlar arasında bir yerde olduğunu savunmaktadır: “*Kiplik parçacıkları, içinde bağlaçları, edatları (prepositions / predlogi) ve koşaçları barındıran ‘dil’in kısımlarıdır’ ve ‘dil’in yapısı’ içerisinde yer alan öğelerden farklıdır*”³. Diğer bir deyişle, V.V. Vinogradov, kiplik parçacıklarını yardımcı sözcükler olarak görmekte ve bunları, bağlaç ve koşaçlarla aynı grupta incelemektedir.

Rus dilbiliminde kiplik parçacıklarına yönelik yapılan tanımlamalara genel olarak baktığımızda bunların, cümlelerin ve kelimelerin farklı anlamsal, kipsel ve duygusal ifadelerini yansıtan; çeşitli formlardaki kelimelerin oluşturulmasında rol oynayan dilin yardımcı yapıları olarak ele alındıklarını görmekteyiz⁴. Buna göre Rus dilinde kiplik parçacıklarına, kelimelere kipsel, duygusal ifadeler⁵ gibi çeşitli ilave anlamlar katan, yeni yapıda sözcükler kuran dilin değişmez öğeleri olarak bakabiliriz.

Ünlü Rus dilbilimci N.Y. Şvedova’ya göre kiplik parçacıkları, yalnızca cümle içerisinde ele alındıklarında bir anlama sahiptirler, cümle dışında ele alındıklarında ise sözcük anlamlarını kaybetmektedirler. N.V. Şlyakov ise, kiplik parçacıklarına ayrı bir anlama sahip ifadeler olarak değil, kullanıldığı cümleye kendine özgü bir anlam kazandıran bir ses veya ses ahengi olarak bakmaktadır: “...*kiplik parçacığı yalnızca cümle içerisinde anlam kazanabilir. Parçacık, eklendiği ifadeye sahip olduğu belirli bir anlam katar ve bu anlam yalnızca metin içerisinde anlaşılabilir. Bu nedenle, kiplik parçacıklarını örneklerle açıklarken örnekler sadece yapının yer aldığı cümleyle değil, anlamı kolaylaştırması açısından bir önceki ve sonraki cümlelerle birlikte ele alınmalıdır*”⁶. Örneğin, *дай (дай - ver)* parçacığı cümle içerisinde kullanıldığı yere göre, izin verme (*дай тебя поцелую – izin ver de öpeyim / gel seni bir öpeyim*) kişinin

³Akt. Светлана Михайловна Колесникова, **Русские частицы [Russian particles]**, Флинта/Наука, Москва, 2014 с.7

⁴Vkz. **Русская грамматика– 80 [Russian grammar -80]**, Москва, 1980 [<http://www.slovari.ru/default.aspx?s=0&p=5315&0a0=1765> Son erişim 17 Temmuz 2015]; Э. Розенталь и др., Современная русская грамматика [**Modern Russian grammar**], Айрис-Пресс, Москва, 2010, с. 278-279; Вера Васильевна Бабайцева и Лилия Дмитриевна Чеснокова, **Ruskiya yazık [Russian grammar]**, Дрофа, Москва, 2002, с.189.

⁵Burada duygusal ifadeden kastedilen, konuşmacının konuya veya dinleyiciye yönelik subjektif değerlendirmelerini aktarmasıdır. Konuşmacı bunu yaparken de kendisinin veya bir başkasının ruh halini, duygu ve düşünceleri gibi soyut kavramları yansıtmaktadır.

⁶ Akt. Колесникова, **Русские частицы [Russian particles]**, с.9.

iradesi dışında bir durumun gerçekleşmesi (*дай гостей провожим, тогда и поговорим* - bir misafirleri geçirelim, sonra konuşuruz) ya da kişiyi harekete geçirme (*А ну, давай спой там еще что-нибудь* – hadi bize bir şeyler söyle) anlamlarına sahip olabildiği gibi; içerisinde “müsaade” anlamı barındırmakla birlikte bir şeyin gerçekleşmesi için konuşmacının bizzat kendisinin ortaya koyduğu bir dilek veya istek (*дай я схожу* – izin ver / dur / bırak/ ben bir gideyim) şeklinde da ortaya çıkabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta *дай* parçacığının üç farklı anlama sahip olmasının ötesinde, yukarıda sunulan anlamların işlevsellik kazandığı ifadelere özgü olarak ortaya çıkmalarıdır⁷. Buna göre Rusçadaki kiplik parçacıkları tek başlarına kullanıldıklarında belirli bir anlama sahip değildirler ve sadece kullanıldıkları cümle yapısı içerisinde işlevsellik kazanmaktadırlar.

Makalenin amacı anlamı ve işlevselliği kullanıldığı şartlara bağlı olarak değişen Rusçadaki kiplik parçacıklarını daha yakından tanıtmak ve metin çevirileri esnasında karşılaşılabilen olası zorluklar ile kullanım alternatiflerine ilişkin durumları gözler önüne sermektir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de Rus dili ders kitaplarında yüzeysel bir biçimde anlatılan bu konunun geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktır.

1. Rus dilinde kiplik parçacıklarının anlamsal ve yapısal özellikleri

Rus dilinde kiplik parçacıkları yapı ve işlevleri bakımından tek heceli (*да, уж, же, на vs.*) ve çok heceli (*буквально, благо, будто vs.*) olarak ikiye ayrılmaktadır. Nicel özelliklerine göre ikiye ayrılan parçacıklar da, aralarında basit ve birleşik parçacıklar olarak ayrılmaktadırlar. Buna göre, basit parçacıklar tek bir kelimedenden (*а, благо, больше, буквально, будто, ведь, вовсе, вон, вот, если, еще, знай, ладно vs.*) birleşik parçacıklar ise iki ve ikiden fazla kelimedenden (*а то, то-то, так как, просто напросто, ладно бы vs.*) oluşan kiplik parçacıklarını oluşturmaktadırlar.

Çağdaş Rus dilbiliminde kiplik parçacıklarının, tıpkı sahip olduğu anlamlar gibi işlevlerine göre sınıflandırılmaları konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Buna göre, V.V. Vinogradov “Russkiy yazık: Grammatičeskoe učenje o slove” adlı çalışmasında kiplik parçacıklarını sekiz gruba ayırmaktadır. Bunlar: 1) Olumsuz anlam taşıyan, önüne geldiği kelimeyi pekiştiren, vurgulayan **Аураç** görevindekiler: **И бедняк может быть**

⁷ Колесникова, a.g.e, s. 52.

счастливым (А. Чехов); 2) Düşünce ve konuşma arasında **Bağlayıcı** görevdekiler - *Любил я тоже, что в лице её **вовсе** не было ничего такого грустного или уцелелённого* (Ф. Достоевский); 3) Kelimeyi belirli kılan veya iyice ortaya çıkaran **Belirleyici** durumundakiler *Лицо его вдруг несмотря на приятность, не понравилось начальству, почему **именно**, бог ведает* (Н. Гоголь); 4) Bir nesneyi yahut olayı belirli kılan **İşaret** parçacıkları: *Садитесь чай пить, **вот** и весь разговор* (Л. Толстой); 5) Kelimeye belirgin olmayan anlamlar kazandıran, belirsiz bir anlam katan **Belirsizlik** parçacıkları; 6) **Nicelik** belirten parçacıklar (*почти, приблизительно, ровно*) **Ровно** в половине двенадцатого Герман ступил на графиню крылцо (А. Пушкин) 7) **Olumsuzluk** bildiren *не* ve *ни* parçacıkları ile 8) başka bir kişinin konuşmasını soru ve ünlem işaretleriyle aktaran **Kipsel** parçacıklar⁸. L.M. Çistyakova ise, kiplik parçacıklarını *anlamsal* ve *kipsel* olarak iki ayrı grupta incelemektedir. Buna göre, **Anlamsal parçacıklar** çeşitli ifadelerin anlamlarını belirli kılmaktadır. Bu gruptakiler dört alt grup altında incelenmektedir: 1) *İşaret parçacıkları*: *вон, вот: это – вон бумажник стоит на столе, Это он мошенник*; 2) Cümle içindeki kelimeyi belirli kılanlar: *именно, почти, как раз*; 3) Kelimeye sınırlama anlamı katan ayırıcı-sınırlayıcı parçacıklar: *всё, единственно, исключительно, лишь, разве лишь, только, хотя бы, хоть* 4) Konuşmalardaki ifadeyi daha da güçlü kılan, anlama derinlik, yoğunluk katan parçacıklar: *даже, же, и, ужже, всё-таки, всё – Кто же защитит тебя?* **Kipsel parçacıklar** ise, konuşmacının isteklerini, arzu ve niyetini ortaya koyan ifadeye olan tutumunu yansıtan parçacıklardır. Bu bağlamda kipsel parçacıklar, *kip* ve *kipsel-irade parçacıkları* olmak üzere iki alt grup altında incelenirler. *Kipsel-irade parçacıkları*, genel olarak istek, zorunluluk ve olasılık belirten yüklem konumundaki fiillerle kullanılır: *бы, ну, давай, пускай, пусть, -ка, Кip parçacıkları* ise, onay (*да, так, ага*), inkar (*нет, не, ни, не-а*), soru (*ли, да, да ну, а, разве, неужели*) ifadelerini aktarırlar⁹.

⁸ Виктор Владимирович Виноградов, **Русский язык: Грамматическое учение о слове [Russian language. Grammatical meaning of the word]**, Высшая школа, Москва, 1986, с.546-553.

⁹ Любовь Матвеевна Чистякова, “Частицы в современном русском языке [Particles in modern Russian language]”, ЛПИ им. Герцена, автореф.на соис. уч. степ. к.ф.н., Ленинград, 1949, с.3-11.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, yalnızca metin içerisindeki işlevleri doğrultusunda anlam kazanan bu yapılar farklı anlamsal gruplara ayrılabilirler, ancak anlamları ele alınarak yapılan sınıflandırmalara ilişkin de dilbilimcilerce kabul edilen ortak bir görüş bulunmamaktadır. Örneğin, Rus dilbilimcilerden D.E. Rozental, İ.V. Golub ve M.A. Telenkova kiplik parçacıklarını dört grupta incelemektedirler: 1) Dilbilgisi ile bağlantılı olanlar; 2) Anlamsal parçacıklar; 3) Kipsel parçacıklar; 4) Duygusal ifade belirtenler. **Birinci gruptakiler** yeni kelime ve ifadelerin oluşumuna katkı sağlamaları açısından biçimbirime yakındırlar. *Пусть, пускай, да* parçacıklarıyla emir kipi (*Пусть придёт – bırak gelsin*), *бы* parçacığıyla koşul kipi (*Посидел бы еще с нами – bizimle biraz daha otursaydın*) ifade eden cümleler kurulabilirken *не* ve *ни* parçacıklarıyla belirsiz zamir ve zarf yapıları (*никто – (hiç)kimse, ни у кого – (hiç)kimsenin*) oluşturulabilmektedir. **İkinci gruba** baktığımızda ise, anlamsal parçacıklar kendi içinde ortaya koydukları ifadelerle göre işaret parçacıkları (*вот, вот и, вон, то, это*); belirleyiciler (*именно, как раз, точь в точь, приблизительно*), sınırlama anlamı katanlar (*лишь, только, единственно, исключительно*), anlamı güçlendirenler (*даже, и ведь, же, уже, всё*) olmak üzere kendi içinde ayrılmaktadırlar. **Üçüncü grupta** yer alan kipsel parçacıklar yine kendi içinde anlam olarak dört alt grupta incelenmektedir. Bunlar eylem için harekete geçirme anlamı taşıyan uyarıcılar (*да, ну, ну и, ну-ка*); eyleme yönelik onay (*да, так, еще бы*), olumsuzluk ilişkisi bildirenler (*не, ни, нет отнюдь не, далеко не*), soru parçacıkları (*ли, разве, нежели*) ve karşılaştırma anlamı (*будто, как будто, как бы, словно*) katanlardan oluşmaktadır. **Son grupta** yer alan ve ifadeye duygusal bir yaklaşım katanlar ise, ünlem ve değer biçme anlamları katan parçacıklar (*что за, как, просто, ну... Ну что за шейка, что за глазки! (И.Крылов)*) ile karşıdaki kişiye yaranma, boyun eğme, kibarlık anlamları yükleyen “– с” parçacıklarıdır¹⁰.

Görüldüğü üzere kiplik parçacıkları kelimeye kattığı anlamlar, sahip olduğu ifadeler, cümle içerisindeki işlevleri açısından dilbilimcilerce farklı şekillerde ele alınıp yorumlanmaktadır. Rus dilinde çok yönlü olan ve sayıca da fazla olan, edebi eserlerin yanı sıra günlük konuşma dilinde sıkça kullanılan bu yapıların, dildeki kullanımları, anlamları, dil içerisindeki işlev ve konumlarını inceleyerek anlam ve çeviri bilim

¹⁰ Дитмар Эльяшевич Розенталь и др., **Современная русская грамматика [Modern Russian language]**, Айрис-Принт, Москва, 2010, с. 278-279

açısından zorluk oluşturabilecek noktalara değineceğiz. Bunun için, Rusçadan Türkçeye yapılan çeviriler esnasında en fazla zorluk yaratabilecek kiplik parçacıkları seçilmiştir. Bunlar sırasıyla *просто, то-то, ведь* ve *ещё* parçacıklarıdır. Bunun en büyük nedeni ise, dildeki *знай, вот, именно, тоже* gibi diğer kiplik parçacıklarına oranla, kullanıldığı yere göre kazandığı anlamın çok çeşitli olması ve bağlamı hesaba katmadan taşıdığı anlamın ortaya konmasının imkansızlığında yatmaktadır.

1. Anlam açısından kiplik parçacıklarına ilişkin çeviride karşılaşılan zorluklar

Gelişen toplumla birlikte iletişimde artan ihtiyaçlar doğrultusunda ve metin dilbilim, ruh dilbilim, toplum dilbilim gibi disiplinlerin de ortaya çıkmasıyla gelişen çeviri bilim, bizlere sadece dilin doğasına ve işlevselliğine farklı bir pencereden bakma imkanı sunmakla kalmamış, aynı zamanda farklı dillerle birlikte farklı kültürleri de görmemizi sağlamıştır.

Çeviriyi, bir dil ürününün başka bir dil ürününe dönüşme süreci olarak nitelendiren L.S. Barhudarov, bu süreç içerisinde sosyal, kültürel, psikolojik faktörler gibi dil dışı faktörlerin de hesaba katılması gerektiğini savunmuştur. Y.İ. Retsker, çevirinin sağlam bir dilbilimi temeli olmadan var olmasının mümkün olmadığını belirterek, bu temelin karşılaştırmalı dilbilim ile sağlanması gerektiğini belirtmiştir: “dil olgularının karşılaştırmalı incelemesi ve iki dil arasındaki belirli benzerliklerin tespit edilmesi karşılaştırmalı dilbilim ile mümkündür”¹¹. Buna benzer bir görüşü yine ünlü Rus dilbilimci Y.S. Maslov da dile getirmiş, dillerin özünün ancak yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmalar sayesinde daha iyi anlaşılacaklarını ve bu yöndeki araştırmaların benzeri çalışmalarla daha da gelişeceğini savunmuştur¹². Karşılaştırmalı dil çalışmaları, diller arasındaki yapısal ve sistemsel farklara işaret ederken, dildeki öğelerin kullanımındaki kural benzerlikleri ve farklılıkların daha net görülmesine yardımcı olmakta ve yabancı dil öğreniminde sıkça kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹¹ Akt. Александр Давидович Швейцер, **Теория перевода [Theory of translation]**, Книжный дом, Москва, 2012, с.8-10.

¹² Юрий Сергеевич Маслов, **Избранные труды: Аспектология [Selected studies: Aspectology]**, языки славянской культуры, Москва, 2004, с.304.

Bu bağlamda, yukarıda da değindiğimiz üzere, cümle içerisinde kullanıldığı yere göre hem anlamsal hem de işlevsel olarak birincil bilinen anlamından farklı olarak tamamen başka bir anlama ve göreve sahip olabilen kiplik parçacıklarının anlam ve görevlerinin belirlenmesinde yaşanan zorluklar Rusça Ulusal Derlemi¹³ ile Rusçadan Türkçeye çevrilen eserlerden alınan örneklerin karşılaştırmalı analizi ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Rusça Ulusal Derlemi edebi eser, şiir, günlük konuşma, gazete gibi kaynaklardan Rusça metinlerinin toplanmasıyla elektronik ortamda oluşturulan bir bilgi ağıdır. Materyal toplamak üzere araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılan sitede halihazırda beş yüz milyondan fazla sözcük bulunmaktadır. Konuya ilişkin materyaller, arama motorunda manuel olarak aranmış ve yüz elliye yakın cümle incelenmiştir. İçlerinden çalışma için en ilgi çekici olabileceği ön görülenler çalışmaya dahil edilmiştir.

Bununla birlikte, incelenen ve çalışmada ortaya konacak olan örnek cümleler çevirinin temel sorunlarından olan *çevrilebilirlik, eşdeğerlilik ve yeterlilik* açılarından ele alınıp sunulmaya çalışılmıştır.

1.1. Просто parçacığı

Просто (prosto) sözcüğü, Rus dilinde kiplik parçacığı, zarf, bağlaç, yüklem ve durum kategorisi¹⁴ olarak kullanılmaktadır.

Tek başına **zarf** olarak kullanıldığında *просто*, dilde sıklıkla kullanılan ve Türkçeye “*sadece, sade, yalnızca, yalın, basit, basitçe, kolay, kolayca*” olarak çevirebilen ve anlamda sıkıntı yaratmayan dil yapılarından bir tanesidir:

Жизнь наша протекает просто и обыденно, заботы и развлечения [Наши дети: Подростки (2004)] Çev.: Yaşamımız uğraş ve eğlencelerle sade ve olağan bir şekilde geçiyor.

Ваш журнал очень хороший, добрый и пишете вы просто и весело [Татьяна Савельева. Москвичи обсуждают «Столицу», 1997.05.13] Çev.: Derginiz çok hoş, iyimser, siz de sade (yalın) ve eğlenceli bir biçimde yazıyorsunuz....

¹³ Национальный корпус русского языка [National Corpus of Russian language], [<http://www.ruscorpora.ru/>], Son erişim 15.06.2016].

¹⁴ Durum (hal) kategorisi, kişinin duygusal, fiziksel veya ruhsal halini yansıtan kelime gruplarıdır. Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Александр Николаевич Гвоздев, “Категория состояния” Современный литературный русский язык [“predictive expression” Modern Russian literary language], 1973, Просвещение, Москва, с.405-409.

“*Sade, basit, yalın*” anlamlarına gelen “*просто*” uzun sıfatı, kısa yapıdaki şekliyle kullanıldığında **yüklem** görevini üstlenmektedir. *Просто* sözcüğü, yüklem olarak kullanıldığında Türkçe’ye “*basit, kolay, açık*” anlamlarını vererek çevrilebilmektedir:

- *Думаю, что все будет довольно просто. [Петр Галицкий. Цена Шагала (2000)]* **Çev.:** *Her şeyin oldukça kolay olacağını düşünüyorum.*

Из дому направление на Боговизну приблизительно было известно – через лес, на Барсуки, затем по дороге на озеро и через вырубку на Большое болото. Там всё было просто, а за дорогу всё спуталось [Борис Быков. Болото (2001)] **Çev.:** *Evden Bogovizna’ya olan yol tahmini olarak belliydi, ormanın içinden Barsuki’ye çıkacaktık, ardından yoldan göle varıp kesilen ağaçların arasından Büyük bataklığa ulaşacaktık. Ondan sonrası kolaydı, ama yola çıkınca işler karıştı.*

Bağlaç görevinde kullanıldığında ise *просто*, eylemin aynı kişi tarafından gerçekleştirildiği birleşik cümlelerde yer almaktadır. *Просто* sözcüğü kullanıldığı birleşik cümlede bağlayıcı rol üstlenmekte ve Türkçeye “*yalnızca, sadece*” şeklinde çevrilebilmektedir:

Если бы он курил, то он непременно курил бы сейчас, как это обычно делают курящие люди в задумчивости. Но человек не курит, поэтому он не курит, а просто смотрит в открытое окно [Дмитрий Данилов. Друг человека (2010)] **Çev.:** *Eğer sigara kullanıyor olsaydı ki kullanmıyor, dalginken içenler gibi, hemen şimdi içerirdi, oysa sadece açık pencereye öylece bakıyor.*

После этого я нередко повторял его, но страх почти не уменьшался, просто я привык к тому, что я должен пройти через страх определенной силы [Фазиль Искандер. Мой кумир (1965-1990)] **Çev.:** *Bu olaydan sonra sık sık onu sayıkladım, ama korkum azalmadı, sadece belirli bir gücün korkusuyla bunu yenmem gerektiği fikrine alıştım.*

Bağlaç görevinde kullanılan *просто*, ifadeye derecelendirme anlamı katan ve iki cümleyi birbirine bağlayan Türkçeye “*sadece (yalnızca)... değil, ... aynı zamanda...*” yapısı olarak aktarılan “*не только..., но (и)*” kombinasyonuna eşit gelen “*не просто..., но (и)*” yapısı içerisinde de kullanılabilir.

Он привык во всем слушаться взрослых и не подозревал, что среди них могут оказаться не просто больные люди, но настоящие враги, для которых нет ничего святого [Алексей Варламов. Кунавна // «Новый мир» 2000] Çev.: Her şeyde yetişkinlerin sözünü dinlemeye alışmıştı ve bunların arasından sadece normal olmayan insanların değil, onlar için kutsal diye bir şeyin var olmadığı gerçek düşmanların da çıkabileceğinden şüphe bile etmiyordu.

Корытин обнял сестру, нежно целуя. И она прижалась к нему щекой....Корытин и гостя его были не просто братом и сестрой, но и еще и близнецами [Борис Екимов, Пиночет (1999)] Çev.: Koritin ablasını zarif bir şekilde öperek ona sarıldı. O da onun yanağına doğru uzandı. Koritin ve bayan misafiri sadece abi ve kardeş olmanın da ötesinde ikizdiler.

Burada *не просто... но (и)...* yapısı içerisinde kullanılan ve bağlaç görevindeki *просто* sözcüğü, sıfat ve zarfın sahip olduğu “*basit, kolay*” anlamından sıyrılarak belirli bir derecelendirmeye işaret etmektedir. İfadeyi karşılaştırmalı olarak derecelendiren bu bağlaç, birinci kısımdaki cümlenin, ikinci kısımda ortaya konan ifadeye oranla daha yüzeysel olduğunu göstermektedir. Cümlenin *но и* ile başlayan ve ifadeye yoğunluk anlamı katan kısmı ise, cümlenin anlamında hem belirleyici hem de tamamlayıcı bir görev üstlenmektedir. Bu bağlamda *не просто... но и...* yapısı, *не только...но и....* yapısı ile aynı anlam ve görevi görmektedir diyebiliriz.

Просто sözcüğü zarf, bağlaç ve yüklem olarak kullanıldığında Türkçeye çevirileri esnasında genel olarak yaşanan bir sıkıntı gözlenmemekte, ifade edilmek istenen anlam orijinale yakın olarak korunabilmektedir. *Просто* sözcüğüne ilişkin çevirilerde karşılaşılan en büyük sorun, kiplik parçacığı olarak kullanıldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Rus dilindeki kullanımlarına baktığımızda *просто*, parçacık görevinde belirli kombinasyonlar içerisinde kullanılmaktadır. S.M. Kolesnikova bu kombinasyonları altı grupta toplamaktadır. Bunlar sırasıyla: *просто* + sıfat (*он просто неуклюжий*); *просто* + isim (*это был просто мальчик с соседнего двора*); *просто* + isimle ifade edilen yüklem (*это просто издевательство*); *просто* + fiil (*он просто не смотрит на меня*); *просто* + öznesiz cümle¹⁵ (*мне просто хочется поспать*);

¹⁵ Rus dilindeki öznesiz cümleler (*безличные предложения*) eylemi gerçekleştiren ya da eylemi üstlenen kişi veya nesneden bağımsız ya da istem dışı olarak meydana gelen, eylemleri ifade eden

просто + durum kategorisi (*Просто нельзя верить его словам. Здесь просто скучно*)¹⁶.

Bu kategoriden yola çıkarak sırasıyla yukarıda verilen kombinasyon içerisindeki kiplik parçacığı kullanımlarının dildeki yansımalarına ve Rusçadan Türkçeye çeviri esnasında yaşanan anlamsal zorluklara göz atalım. İlk olarak, parçacığın sıfat ile birlikte kullanıldığı edebi örnekleri inceleyerek başlayalım. Parçacık + sıfat kombinasyonu içerisinde kullanılan *просто* parçacığı, bilinen anlamının dışında çıkarak önüne geldiği sıfata vurgu yapmaktadır:

..Но человек она **просто замечательный**, добрый и отзывчивый [Максим Милованов. *Естественный отбор* (2001)] **Çev.:** *Lakin -tek kelimeyle- son derece mükemmel, iyi ve yardımsever bir insandır...*

Пока мы жарились в пробках, она всё прыгала от нетерпения, толковала, что ей именно там-то и нужно, что это большая удача — ну **просто огромная**.... [Андрей Волос. *Недвижимость* (2000) // «Новый Мир», 2001] **Çev.:** *Biz trafikte pişerken, o sabırsızlıktan sürekli olarak kıpırdanıyor, ihtiyacı olanın orası olduğunu, bunun büyük bir talih, **tek kelimeyle kocaman bir şans olduğunu dile getiriyordu.***

Yukarıdaki örneklerden de görüleceği üzere *просто* sözcüğü, bilinen anlamının dışına çıkarak burada “*tam anlamıyla, tamamen, tek kelimeyle*” anlamlarını kazanmaktadır. Bunun dışında, eş anlam açısından birçok kelime seçenekleri karşımıza çıkabilmekte ve bu da çeviri esnasındaki alternatiflik olgusunu arttırmaktadır.

Parçacık + isim kombinasyonu çerçevesinde ele aldığımızda ise, isimden önce kullanılan *просто* sözcüğünün cümleye kattığı anlamın birincil anlamından çok da uzak olmadığı görülmektedir:

А он, Лермонтов, как и этот поверженный демон, - **просто ребенок**, неполучивший от жизни того, к чему он страстно стремился: свободы, справедливости и любви [К.Г. Паустовский. *Книга о жизни. Далекие годы* (1946)]

Çev.: *Lermontov ise, tıpkı bu mağlup şeytan gibi, delicesine arzu ettiği özgürlüğü, adaleti ve aşkı hayattan alamamış **bir çocuk sadese.** (Krş: Lermontov ise, tıpkı bu mağlup*

basit cümlelerdir. Bu ifadeler kişi veya canlının fiziksel veya ruhsal durumu (*Ему холодно, мне весело*), doğa olayları (*Темнеет, светлеет*) veya bir işin gidişatı (*плохо с делами, нельзя откладывать поездку*) anlatılırken kullanılır.

¹⁶ Колесникова, **Русские частицы [Russian particles]**, s.27.

şeytan gibi delicesine arzu ettiği özgürlüğü, adaleti ve aşkı hayattan alamamış bir çocuktur).

Yukarıda sunulan örnekte de görüleceği üzere, cümle yapısı “*sadece*” sözcüğünün kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Bu cümlenin, alternatif olarak parantez içinde verilen ikinci cümlede olduğu gibi “*sadece*” kelimesi tercih edilmeden de aktarılabilceği görülmektedir. Genel olarak anlamda bir fark olmamasına karşın iki cümle arasında söylemde ufak nüanslar bulunmaktadır. Birinci cümlede “*sadece*” kelimesi, ifadeye daha alaycı ve sert, söylemin genele ise belki biraz daha yumuşak ve aklayıcı bir yaklaşım sunarken; ikinci cümledeki söylem daha çok bahsi geçen yazara ilişkin bir yargıyı ortaya koymaktadır. Ancak “*sadece, yalnızca*” kelimelerinin cümlenin anlam bütünlüğünü bozmasından ötürü her zaman için hedef dile yansıtılmadığı da gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, yukarıda verilen parçacık+sıfat kombinasyonunda da görüldüğü üzere, parçacık+isim kombinasyonundaki *просто* sözcüğünün işlevi, ardından gelen ismi ifade açısından daha da güçlü kılmak, pekiştirmek ve vurgulamaktır. İsimden önce kullanılan *просто*, ismi vurgulu kılmasının ve öne çıkartmasının yanı sıra konuşan kişinin söylemindeki duygusal ifadeyi de arttırmaktadır:

*У неё новая квартира с видом на цементный завод. Между нами пять километров и два моста. Жизнь почти уже наладилась. А раньше я был **просто демон**...[Вячеслав Солдатенко. Другие опусы (2010)]. **Çev.:** Çimento fabrikası manzaralı yeni bir dairesi var. Mesafe olarak aramızda beş kilometre ve de iki köprü bulunuyor. Hayat neredeyse rayına oturmak üzere. Bana gelince, önceden **tam** bir şeytandım.*

Bu ve buna benzeri cümlelerin Türkçeye çevirisinde “*sadece, yalnızca*” kelimelerinin anlamı bozacağından ötürü tercih edilmesi mümkün değildir.

Üçüncü kombinasyon genel olarak Rusçada “*svyazka*” (*связка*), Türkçede bildirme eki veya bildirme koşacı olan “-dır, -dir” ekiyle gerçekleştirilen cümle yapılarında gözlemlenmektedir. İsim cümlelerinde özneyi yüklemle bağlayan ve yüklemde cümlenin bitiş halini oluşturan koşaçların *просто* parçacığıyla kullanımını aşağıdaki örneklerle inceleyelim:

*Впрочем, несмотря на то, что Карина говорила о вещах, судя по всему, ей неприятных, вид она имела чрезвычайно довольный. – Цены – **просто кошмар**. В*

магазин войдешь, поглядишь на прилавок – и домой... [Андрей Белозеров. Чайка (2001)] **Çev.:** Karına, hoşnut olmadığı konulardan konuşmasına rağmen oldukça memnun görünüyordu. – Fiyatlar – **(tek kelimeyle) felaket!** Mağazaya girip raflara baktığın gibi geri eve dönüyorsun.

Примирившись, Варвара поцеловала его во вкусную щеку. Сердце ухнуло вниз, сжалось до размеров булавочной головки...и приземлившись у него в руках, да и то через некоторое время. – Ну тебя, сказала она и оттокнула его. – Это **просто ужас**. Это не я. [Татьяна Устинова. Подруга особого назначения (2003)] **Çev.:** Barıştıktan sonra Varvara onu tatlı yanağından öptü. Sanki kalbi durdu, bir toplu iğne başı kadar ufaldı. Bir süre sonra onun elleri arasında yeryüzüne geri döndüğünde – Aman sen de! deyip adamı itti. **-Bu bir felaket** (Korkunç!, Aman Tanrım!) Bu ben değilim!.

Burada isimle ifade edilen yüklemlerimiz *кошмар* (kabus) ve *ужас* (korkunç) kelimeleri, kiplik parçacığı olarak kullanılan *просто* sözcüğü ile birleştiğinde birincil anlamının dışına çıkarak kişinin durum karşısındaki şaşkınlığını, hoşnutsuzluğunu ya da yaşadığı karmaşık duyguları ifade etmek için kullanılan söz yapıları olarak ortaya çıkmaktadırlar. *Просто* sözcüğünün işlevi burada kendinden sonra gelen kelimeyi pekiştirmektir. Yukarıdaki cümlelerin çeviri alternatiflerine baktığımızda ise, birinci cümledeki ifadeyi “*tek kelimeyle*” sözcüğüyle kuvvetlendirebileceğimizi ve ya *korkunç*, *felaket* gibi kelime seçeneklerini de kullanabileceğimizi görmekteyiz. İkinci cümledeki ifadenin ise, Türkçeye daha çok tek kelimelik bir ünlem cümlesi şeklinde aktarıldığında çeviri için daha uygun bir anlam kazandığını söyleyebiliriz.

Просто sözcüğünün kiplik parçacığı olarak bir diğer kullanımı da fillerle olanıdır. Rusçada *просто* sözcüğü parçacık + fiil kombinasyonu içerisinde kullanıldığında *просто* parçacığının kazandığı anlamlar *всего-навсего*, *всего*, *лишь*, *только* zarflarıyla eş bir anlam taşımaktadır ve “*sadece, yalnızca*” anlamlarını vermektedir. Buna karşılık, Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde yukarıda belirtilen anlamların cümle içerisinde kullanılması bozuk anlatımlara yol açabilmektedir:

Что такое «замочат», Ирина поняла без объяснений. Ясно, что замочат в крови. Ирина перестала есть. Она **просто не могла проглотить** то, что было у неё во рту [Виктория Токарева. Своя правда // Новый мир, 2002] **Çev.:** “*Bulamamın*”

ne demek olduğunu, İrina hiçbir açıklamaya gerek olmadan anlamıştı. Belli ki kana “bulayacakları”. İrina yemek yemeği bıraktı. Ağzındaki lokmayı (~~sadece, yalnızca~~) yutamadı.

А после последних событий в стране просто не знаю, ради чего жить, что ждать от будущего... [Олег Павлов. Карагандинские девятины, или Повесть последних дней // Октябрь, 2011] Çev.: Son olaylardan sonra ne için yaşamak, gelecekte ne beklemek gerektiğini bilemiyorum [artık].

Fiillerden önce gelen *просто* parçacığının bu şekildeki kullanımında ortaya çıkan anlamı çeviride yansıtmak zor olabilmektedir. Çeviride karşılaşılan bu zorluk da, çeviride yeterlilik kavramını desteklemek açısından, başka kelimelere başvurularak giderilebilmektedir. Olumsuz cümlelerde yer alan *просто* parçacığı zaten olumsuz yapıda olan cümledeki negatifik anlamını daha da güçlendirmektedir. Söz konusu parçacığın bu kombinasyon içerisinde olumlu cümlelerdeki kullanımına bakacak olursak yine aynı işlevde olduğunu, yani eyleme vurgu yaptığını, fiilin anlamını güçlendirdiğini görebiliriz:

*Но мне начинало казаться, что именно надо мной он просто издевается [Зиновий Юрьев. Смертельное бессмертие // Наука и жизнь, 2007] Çev.: Vana, özellikle benimle **dalga geçiyor** gibi gelmeye başlamıştı...*

Öznesiz cümle ve durum kategorisi içerisinde kullanılan kiplik parçacıklarına bakacak olursak, öznesiz cümlelerle ve durum kategorisi ile kullanılanlar, ardından gelen eylemi veya durumu vurgulamaktadır. Rusçadan Türkçeye çevirdiğimiz cümlelerde *просто* sözcüğünün bildiğimiz “*sadece, yalnızca*” anlamının dışına çıkarak cümleye daha çok “*oldukça, çok*” anlamlarını kazandırdığını görebiliriz. Öznesiz cümleler için örneklere göz atalım:

Она прекрасно знала, что такие собаки не покоряются никому, что это простая случайность, не требующая осмысления, что волкодав пришел бы сам, что волновалась она только потому, что он мог кого-то покалечить, а вот тебе повезло. – Да, мне просто повезло, – дуракам везет, я еще сам не понимаю, что чудом остался невредимым [Александр Иличевский. Ай-Петри (2005)] Çev.: O, bu tür köpeklerin kimseye boyun eğmediklerini, köpeğin çıkıp gelmesinin hiçbir açıklamaya gerek olmayan basit bir tesadüften ibaret olduğunu, yalnızca köpeğin birilerini

yaralamasından korktuğunu gayet iyi biliyordu. Bu konuda sen (gerçekten/ ciddi) şanslısın. – Evet, **gerçekten de** şanslıyım, - aptallar şanslı olur, ben bile nasıl mucizevi bir şekilde zarar görmeden bu durumu atlattığımı hala anlayabilmiş değilim.

Мне же **просто** **правилось** то, с каким гордым любованием произносила она слово «конник» [Дина Рубина. Окна (2011)] **Çev.:** Onun “atlı” kelimesini öylesine gururlu bir sevgiyle telaffuz etmesi hoşuma gidiyordu –sadece-.

Öznesiz bazı cümlelerde ise, yukarıda belirtilen anlam kaybolmakta, yalnızca eyleme vurgu yapılmaktadır:

Нам **просто не хватило** сил жить дальше. Заканчивается столетие, и это наверное, каким-то образом сказывается на всем [Андрей Столяров. Наука расставаний // Звезда, 2002] **Çev.:** Yaşamak için daha fazla gücümüz kalmadı [artık]. Yüzyıl bitiyor ve bu da, herhalde, bir şekilde hepimize yansıyor.

Нам **просто перестала быть** понятной логика последних решений [Семен Данилок. Рублевая зона (2004)] **Çev.:** Son kararların mantığı bizim için [tamamen] anlaşılmas bir hal almıştı.

Просто sözcüğünün durum kategorisi içerisindeki kullanımına bakacak olursak, yine aynı şekilde öznesiz cümlelerdeki kullanımda olduğu gibi, *просто* bilinen birincil anlamının dışına çıkmakta ve ardından gelen eylemi belirgin kılmaktadır:

Но все это отговорки, а вернее, попытки по-детски закрыть глаза на то, что гораздо больше нас, ибо неизбежное остается неизбежным. Его **просто нельзя избежать** [Андрей Геласимов. Дом на Озерной (2009)] **Çev.:** Lakin tüm bunların hepsi bahane, daha doğrusu bizden daha büyük olan şeylere çocukça gözlerini kapata çabasıdır, çünkü kaçınılmaz olan şey her zaman kaçınılmaz olarak kalır. **Asla kaçamazsınız.**

Как ни странно, несмотря на невыносимую жару снаружи, здесь **было просто холодно**, тело мое сразу стало синеть и покрываться гусиной кожей [Владимир Войнович. Москва 2042 (1986)] **Çev.:** Dışarıdaki dayanılmaz sığağa rağmen, şaşırtıcı bir biçimde **buz gibiydi** burası, vücudum anında mavimsi bir renge bürünmeye ve tüylerim diken diken olmaya başlamıştı.

Görüldüğü üzere, bu ve benzeri cümlelerde orijinale sadık kalınması gerektiğinden, hedef dile çeviri yaparken çevrilebilirlik ve yeterlilik prensiplerini dikkate

olarak anlam aktarımlarında bulunmak gerekmektedir. Benzeri durumlarda, çevirmen “kısmen bilinçli olarak kısmen de duygusal bir etki altında *daha güzel* kelimeleri ya da hedef dile *daha uygun* olan ifadeleri aramaya başlar”. Böylelikle hem eserde kaybedilmemesi gereken edebi dil korunmuş, hem de çeviri hedef dile uygun bir şekilde yerine getirilmiş olur¹⁷.

1.2. То-то parçacığı

To-mo kiplik parçacığına ilişkin sözlük taramaları sırasında yapılan çalışmalarda söz konusu parçacık kullanım ve üslup açısından konuşma diline atfedilmektedir. Rusların günlük konuşma dilinde sıkça kullandıkları bu parçacık, edebi eserlerdeki diyaloglarda da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kullanım ve anlam açısından oldukça zengin olan bu parçacığın sahip olduğu anlamlara yakından göz atalım: **a)** Konuşmacı tarafından dile getirilen durumun önemini belirli kılmak için karşı tarafın kullandığı ve “*işte mesele de bu*” anlamına gelen cevap repliği: *За кого же царь ее сватает? Гм, - крякнул Гаврила Афанасьевич. - За кого? То-то, за кого. (Пушкин, Арап Петра Великого)* **b)** Önemli bir durumun altını çizmek, belirgin kılmak için kullanılır: *Красавин:- А сколько я тебе на чай дал, когда был женихом? Авдотья:- Десять рублей. Красавин - То-то, помни! (Найденев, Дети Ванюшка.* **c)** *Ну, вот* gibi sözcüklerle birlikte kullanılır: *Вот то-то же, ребятаушки!... – поучительно закончил Тихон. – Острые у вас умишки, а зеленые еще, незрелые (Гладков, Лихая година)* **d)** Kelimelerle ya da konuşmacının hareketleriyle, söz dinlemesiyle veya kabullenişiyile memnuniyet ifadesi bildiren cevaplarda kullanılır: *Тутка! Корове дал соломы-то? То-то, а то все вы только и норовите работу бросить (Гладков, Повесть о детстве)* **e)** “*Demek işte nedeni bu*” anlamına gelen ve bir anda ortaya çıkan gerçeğin ifadesinde kullanılır: *Давеча утром дядя твой застрелился!... – То-то ты в отставку заблаговременно вышел, хитрец! (Достоевский, Идиот)* **f)** *Вот уж, вот уж подлинно* “*işte bu, işte gerçek*” anlamında bir nesne ya da kişiye yönelik yüksek bir derecelendirme ya da nitelendirmelere işaret eden anlamlarda kullanılır: *Вот уж друзья,*

¹⁷ Тамара Анатольевна Казакова, *Художественный перевод [Literary translation]*, Иняиздат, Санкт-Петербург, 2006, с. 231.

*так друзья! То-то приятели! То-то достойные люди! (Гоголь. Повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем)*¹⁸.

Yukarıda belirtilen anlamların dışında *то-то* parçacığı, Rusya'nın önde gelen dilbilimcilerinin sözlük çalışmalarında şu şekillerde aktarılmaktadır: D.N. Uşakov'a göre, *то-то* halk dilinde kullanılır ve *вот* kelimesi ile birlikte veya bu kelimedenden bağımsız olarak "*işin özü de bu, işin aslı da bu, bilhassa*" gibi anlamlarda bir önceki ifadeye karşılık verilen cevapta yer alan mühim noktayı vurgulamak için kullanılır: *Вот то-то все вы гордецы! [Грибоедов]. «На сходке ведь они (овцы) уж верно были? Вот то-то нет, овец-то и забыли! [Крылов]*¹⁹. S.İ. Ojegov ve N.Y. Şevdova'nın ortak çalışması olan Rusçanın açıklamalı sözlüğünde *то-то* dört ayrı anlamda incelenmektedir. Buna göre, konuşma dilinde kullanılan *то-то*: 1) *Вот* kelimesi ile birlikte veya bu kelimedenden bağımsız olarak bir önceki ifadede yer alan önemli bir noktayı vurgulamak için kullanılır: *Теперь понял? Вот то-то (ну то то), а ты спорил*; 2) Güçlü bir duygu, his belirten ve söylemi kuvvetlendirme anlamı katan ünlem ifadesi olarak kullanılır: *То-то радости! То-то повеселись! То-то страшно!*; 3) "*Bu nedenle, bu yüzden*" anlamlarında kullanılır: *Его не поняли! то-то он и обижен*; 4) Bir önceki ifadeden yola çıkarak uyarı, gözdağı anlamlarını verir: *Ну то-то же: больше не попадайся. То-то и оно (оно-то) / то-то и есть* ifadesi ise konuşmanın sonunda veya ortaya konan ifade üzerine söylenen cevap niteliğinde cümle sonunda kullanılır²⁰. T.F. Efremova'nın hazırladığı Çağdaş Rus dili sözlüğünde *то-то* parçacığı ünlem olarak kabul edilmekte, kullanım alanları ve anlamları ise şu şekilde belirtilmektedir: *то-то* : *İşte bu! Aynen! Mesele de bu!* anlamlarına gelen ve bir önceki söyleme karşılık veren ünlem ifadesi olarak; *то-то же* ve *то-то ж* kelimelerle ya da konuşmacının hareketleriyle, söz dinlemesiyle veya kabullenişiyile memnuniyet ifadesi bildiren hitaplarda; *то-то и оно / то-то вот и есть*

¹⁸ А.П. Евгеньевна, **Малый академический словарь, [Small academical dictionary]**, Москва, 1957-1984, [www.dic.academic.ru Son erişim tarihi 11 Temmuz 2015].

¹⁹ Н.Д. Ушаков, **Большой словарь русского языка [Big dictionary of Russian language]**, Москва, 1935-40, [<http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1101027> Son erişim 11 Temmuz 2015]

²⁰ С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова, **Толковый словарь русского языка [Russian dictionary]**, Москва, 2003, с.805.

/ *to-to вот оно и есть* ifadenin onaylanması ya da vurgulanması esnasında kullanılan *Aynen!, Kesinlikle! Elbette!* anlamlarına gelen kelimelerdir²¹.

To-to ifadesini kiplik parçacığı olarak kabul ettiğimiz bu çalışmada, söz konusu parçacığın çevirideki yansımalarına geçmeden önce “Yüzbaşının Kızı”, “Bir Safın Notları” gibi eserlerden verilen örneklerden yola çıkılarak bu parçacığın Türkçeye ne şekilde aktarıldıklarını inceleyeceğiz. Bundan önce, *to-to* parçacığının verdiği anlamlara ilişkin Türkçeye çevirisi Ataol Behramoğlu tarafından yapılan A.S. Puşkin’in “Büyük Petro’nun Arabı” eserinden yukarıda verilen örneğe tekrardan göz atalım:

- *За кого же царь ее сватает? - Гм, -крякнул Гаврила Афанасьевич, - За кого? To-to, за кого Krş.: Gavrila Afanasyeviç - Him.. diye yutkundu; kime istiyor? - Öyle ya, kime istiyor!*²²

Yine aynı şekilde dilimize kazandırılmış ve yukarıda örnekli açıklamalar arasında yer alan F.M. Dostoyevski’nin “Budala” isimli eserinde geçen diyaloga göz atalım:

- *Давеча утром дядя твой застрелился! – To-to ты в отставку заблаговременно вышел, хитрец! [(Достоевский, Идиот (1986)) Krş.: Amcan bu sabah vurmuş kendini!... Demek istifa etmenin bir nedeni varmış, ah kurnaz!*²³

Örneklerden görüleceği üzere ilk parçadaki *to-to* verilen cevap repliğini vurgulu kılmakta, ikinci parçada ise sebep belirtmektedir. Edebi eserlerden yola çıkarak *to-to*’nun kullanım alanlarını çevirideki yansımalarını incelemeye devam edelim. A.S. Puşkin’in 1836 yılında yayımlanan ve çevirisi Şefika Şükrüoğlu tarafından yapılan “Yüzbaşının Kızı” eserinde yer alan bu parçacığın kullanımını inceleyelim:

«...Улица моя тесна; воли мне мало....Мне должно держать ухо востро; при первой неудаче они свою шею выкрутят моею головою» - *To-to!* сказал я Пугачеву. – *Не лучше ли тебе отстать от них самому, заблаговременно, да прибегнуть к милосердию государыни?*²⁴ **Krş.:**

²¹ Т.Ф. Ефремова, **Новый толковый словарь русского языка [New Russian dictionary]**, Москва, 2000, [<http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Efremova-term-109116.htm> Son erişim 11 Mart 2015]

²² A.S. Puşkin, **Hasan Ali Yücel Klasikler dizisi. Bütün Öyküler, Bütün Romanlar. “Büyük Petro’nun Arabı”**, (çev. Ataol Behramoğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 31.

²³ F.M. Dostoyevski, **Budala**, (çev. Ahmet Ekeş), Engin yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 424.

²⁴ А.С. Пушкин, **Капитанская дочь, Повести [The captain’s daughter. Stories]**, Азбука, Санкт-Петербург, 2014, с.435-436.

“...İstediğim yolda yürüyemiyorum...Kendi bildiğimi okuyamıyorum tam tamına...Gözümü dört açıp ayağımı denk almak zorundayım. Yoksa ayağım bir sürçmeye görsün, kendi postlarını kurtarmak için kellemi bir pula satıverirler” Taşı gediğine yapıştırdım o zaman: “**Ya gördün mü bak!** İş işten geçmeden onlardan ayrılсан da Çariçeden bağışlanmanı dilesen daha hayırlı olmaz mı?”²⁵

Birinci konuşmacı tarafından dile getirilen ifadeden sonra cevap niteliğinde verilen *mo-mo* burada, birinci konuşmacının ilk cümledeki ifadesini vurgulamak için ikinci konuşmacı tarafından kullanılmıştır. Çevirmen, eserin orijinalinde “*Taşı gediğine yapıştırdım o zaman*” ifadesi bulunmamasına rağmen bu cümleyi de kullanarak *mo-mo* parçacığının vurgusunu ve anlamını güçlendirmek istemiştir.

Rus edebiyatının mizah ustası olan adlandırılan A.T. Averçenko’nun “Bir Safin Notları”²⁶ adlı eserindeki öykülerde sıkça rastlanan bu parçacığın birkaç kullanımına göz atalım.

«*Ваши константинопольский зверинец мне очень понравился, - сказал я, подмигивая опытному приятелю при встрече. - Не сведете меня туда снова? - То-то же. Я сразу угадал в вас опытного зоолога*»²⁷ **Çev.:** “Buluşmamız sırasında tecrübeli arkadaşına göz kırparak - “Sizin Konstantinopol hayvanat bahçesi benim çok hoşuma gitti, beni oraya tekrar götürür müsünüz?” dedim. - **Elbette.** İçinizdeki deneyimli zooloji uzmanını daha sizi görür görmez fark etmişim.”

« - Нет, все это скучная материя – дела, расчеты, выкладки. Вот у меня план, так план! Знаете, что я буду там делать? - А Бог вас знает. - **То-то и оно.** Ничего не буду делать. Сложна руки буду сидеть»²⁸ **Çev.:** - “Tüm bunların hepsi sıkıcı şeyler - işler, hesaplar, yatırımlar. Asıl benim planım plan! Ben orada ne yapacağım biliyor musunuz?” - “Tanrı bilir.” - “**Нах işте.** Hiçbir şey yapmayacağım. Ellerimi kavuşturup oturacağım.”

« - Гм...да. Любопытный зверь. А это кто? - Этот? Тоже итучка. Помните крымскую эвакуацию? Легко было тогда списаться на берег? **То-то оно.**

²⁵ A.S. Puşkin, **Yüzbaşının Kızı**, (çev. Şefika Şükrüoğlu), Oda yay., İstanbul 1998, s. 139-140.

²⁶ Adı geçen eserin Türkçe çevirisi bulunmadığından örnekler tarafımızca çevrilmiştir.

²⁷ A.T. Averçenko, **Записки простодушного [Notes of ingenious]**, Книга и бизнес, Москва, 1992, s.163.

²⁸ Averçenko, a.g.e, s. 188.

*И рекомендацию требовали, и поручительство, и отзыв о поведении...»²⁹ Çev.: «-
Hm.. Gerçekten de merak uyandıran bir yaratılmış. Peki ya bu kim? - “Bu mu? Bu da az
değil. Kırım tahliyesini hatırlıyorsunuz değil mi? O zamanlar gemideki görevden ayrılıp
kıyıya çıkmak kolay mıydı ya? – **Değildi tabi ki.** Hem tavsiye mektubu hem kefil belgesi,
hem de sicil belgesi isteniyordu»*

Burada kullanılan *mo-mo* parçacığının anlamları, ortaya konan soru ifadesini kuvvetlendirmeye yönelik bir vurgulama ve birinci ağızdan aktarılan gerçeğin yine aynı kişi tarafından onaylanması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Ünlü Rus dilbilimci K.S. Aksakov, *mo-mo* parçacığını tanımlarken bu parçacığın kullanımında farklı anlamsal özelliklere sahip olduğunu vurgulayarak “o” anlamına gelen işaret zamirinin iki kez tekrar edilmesiyle bu parçacığın oluştuğunu; öncelikle *оно самое и есть, да действительно* “*aynen, gerçekten de, işte bu*” anlamlarına geldiğini; diyalog içerisinde bir konuşmacının diğer konuşmacının ifadelerine katıldığını göstermek istediğinde de kullanılabilirliğini ve buradaki kullanımının *ну вот – сам видишь* “*işte görüyorsun ya*” anlamına geldiğini belirtmektedir. Bunun dışında *mo-mo*, ikili diyalogda, birinci konuşmacının bir şey nedeni ile kendisini suçlaması ya da pişmanlık belirtmesi sunucu, ikinci konuşmacının karşısındakini bir nevi bulunduğu baskıdan kurtarmak adına cevap olarak ifade ettiği ve *смотри же, ну хорошо теперь, а то у меня смотри* anlamına gelen endişelerini yumuşak bir biçimde ortaya koyduğu durumlarda da kullanılabilir. Örneğin: *Да! ты прав, я никогда не позволю себе так резко выражаться. – То-то³⁰.*

K.S. Aksakov’un yukarıda ele aldığı üç anlam *mo-mo* parçacığının daha çok cümleden bağımsız olarak tek başına kullanıldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. N.Y. Şvedova “Oçerki po sintaksisu russkoy razgovornoy reçi” adlı çalışmasında, cümleyle birlikte kullanılan *mo-mo* ifadesini 1) *sebe-sonuç ilişkisi* belirten anlam; 2) durumu *vurgulayan, vurgu belirten* anlam ve 3) ifadeyi *açıklayıcı* kılan anlam olmak üzere üç çeşit anlam bütünlüğü içerisinde incelemektedir. Buna göre, sebep-sonuç ilişkisi belirten cümleler her zaman daha geniş bir metin içerisinde incelenir ve bir önceki cümleyle bağlantılı olarak durumu açıklayıcı görevini üstlenirler: - *Ты недавно с ним*

²⁹ Аверченко, а.г.е., с.160.

³⁰ Акт. Колесникова, **Русские частицы [Russian particles]**, с.91.

познакомился? – Недавно. – То-то прошлой зимой, я его не видал. Durumu vurgulayan, kuvvetlendiren anlamındaki *то-то*, Türkçede “de-da” bağlacı işlevinde kullanılan ve doğrudan özneye veya yükleme bağlı olan *и* bağlacı ile birlikte ifadeyi vurgulamaktadır: *Оно и видно, что вам делать нечего; то-то вы по всей Москве и ходите...* Son olarak açıklayıcı anlamına baktığımızda ise, *то-то* kiplik parçacığının ifadeyi açıklayan, aydınlatan bir işlev sergilediğini görüyoruz: - *Эх вы, ученые люди, - сказал третий мужественный голос, перебивая обоих. – То-то вы, артиллеристы, и учены очень оттого, что все с собой свезти можно, и водички и закусочки*³¹.

1.3. Ведь parçacığı

Rus dilinde sebep (*веди нас, ведь ты знаешь дорогу*) ile zıtlık belirten (*смельчак, а ведь совсем молодой*), “*ancak, ama, fakat*” (*однако*) anlamlarında iki cümleyi birbirine bağlayan (*спросили но ведь он отказался*) ve bağlaç görevi gören **ведь** sözcüğü kiplik parçacığı olarak kullanıldığında ifadeyi vurgulama, altını çizme, belirgin kılma işlevlerini yerine getirmektedir³². Bağlaç durumunda kullanılan *ведь*’in sahip olduğu sebep ve zıtlık anlamları Türkçede var olan sözcüklerle sorunsuz olarak çeviride aktarılabilirken, kiplik parçacığı durumunda kullanılması, ifade edilen söyleme yönelik soyut bir anlam kattığından ötürü metin çevirilerinde sıkıntılı durumlar doğurabilmektedir. Bağımsız bir görüş olması açısından yine aynı şekilde A.S Puşkin’in “Yüzbaşının Kızı” aldı eserinden örnekler sunarak bu durumu yakından incelemeye devam edelim:

- *Что за взор! – отвечал батюшка нахмурясь. – К какой статьи стану я писать к князю Б? – Да ведь ты сказал, что изволишь писать к начальнику Петруши. – Ну, а там что? – Да ведь начальник Петрушин – князь Б. Ведь Петрушин записан в Семеновский полк.*³³ **Krş:** - “...Bunu da nerden çıkardın şimdi? Kim dedi sana prens B’ye mektup yazıyorum diye! - “E sen demin Petruşa’nın komutanına mektup yazacağım demedin mi?” - “Eee, ne olmuş dediysem?” - “İyi ya işte,

³¹ Наталья Юльевна Шведова, **Очерки по синтаксису русской разговорной речи [Essays on the syntax of Russian speaking]**, изд. Академии Наук, Москва, 1960, с. 204-205.

³² Ожегов, Шведова, **Толковый словарь русского языка [Russian dictionary]**, с. 71.

³³ Пушкин, **Капитанская дочь. Повести [The captain’s daughter. Stories]**, с. 348.

Petruşa'nın komutanı Prens B değil mi? Oğlumuzu Semyanov alayına yazdırmadık mı?"³⁴.

Yukarıdaki örnekten de görüleceği üzere kendinden sonra gelen eylemi, kişiyi ya da durumu vurgulayan *ведь* parçacığı çevirmen tarafından Türkçeye soru şeklinde aktararak söylemlerdeki duygusal ifadeler daha da belirgin kılınmaya çalışılmıştır. Soru kalıplarının yanı sıra, bu diyalogdaki, özellikle de, son iki cümlede yer alan *ведь* parçacığının, dilimizde kimi duyguları güçlendirmek amacıyla tümcenin başında ya da sonunda kullanılan, yargıyı pekiştiren, kuvvetlendiren bir anlama sahip olan “*ya*” sözü ile de aktarılabileceği görülebilir. **Krş:**- *Petruşa'nın komutanı Prens B ya (hani). Oğlumuz da Semyanov alayına yazılı ya!*

Başka bir örnek daha inceleyelim:

*Услыша, что у батюшки триста душ крестьян, «легко ли! Сказала она – ведь есть же на свете богатые люди»*³⁵. **Krş.:** *Babamın üç yüz köylüye sahip olduğunu öğrenince: “vay, vay vay!” dedi. “Üç yüz can ha!” Ne zengin insanlar var şu dünyada!*³⁶

Burada ise metnin orijinalinde yer alan şaşırma, hayret etme anlamları korunmuş ve bunlar soru biçiminde şaşırma bildiren ünlem olan “*ne*” kelimesiyle Türkçeye aktarılmıştır. *Ведь* parçacığı burada söylemdeki şaşkınlık ifadesini daha da pekiştirmiştir.

1.4. Ещё parçacığı

Rus dilinde hem zarf hem de kiplik parçacığı görevi gören *ещё* sözcüğü, zarf olarak kullanıldığında 1) “*yine, bir daha, tekrar, tekrardan*” (*приходи ещё, поешь ещё*) 2) geçmişte uzun bir zaman dilimini belirten “*daha*” (*он уехал ещё неделю назад*) ve 3) “*henüz, daha*” (*он ещё не приходил*) anlamlarında kullanılabildiği gibi; 4) karşılaştırma cümlelerinde “*daha*” anlamlarında (*он умён, она ещё умнее, он залез ещё дальше*) kullanılmaktadır. Bunların dışında, 5) bir şeyin yeteri miktarda mevcut olduğunu ya da bir şey için yeteri miktarda imkan olduğunu gösterebilmektedir (*ещё успею на поезд, ещё молод*)³⁷. Kiplik parçacığı olarak kullanıldığında ise 1) hatırlatma; 2) endişe, çekince; 3) uyumsuzluk, ilgisizlik; 4) memnuniyetsizlik, yargılama, şüphe; 5) izin verme, müsaade etme; 6) vurgulama; 7) kuvvetlendirme, pekiştirme anlamlarında ortaya

³⁴ Puşkin, **Yüzbaşının Kızı**, s. 17-18.

³⁵ Пушкин, **Капитанская дочь. Повести [The captain's daughter. Stories]**, c. 367.

³⁶ Puşkin, **Yüzbaşının kızı**, s. 46.

³⁷ Ожегов, Шведова, **Толковый словарь русского языка [Russian dictionary]**, c. 188.

çıkılmaktadır³⁸. Söz konusu parçacığın bu anlamlardaki kullanımına ve çevirideki yansımalarına göz atalım.

Ещё parçacığının “hatırlatma” anlamındaki kullanıma bakacak olursak cümlede, genel olarak belirtilmek istenen kelimenin hemen önünde yer alır. Belirtilmek istenen durum, yüklem içerisinde yer alıyor ve yüklem fiille belirtiliyorsa, parçacık fiille birlikte kullanılır ve fiil geçmiş zamanda ifade edilir:

*С тех пор пятнадцать лет прошло, хорошо бы я был, если б до сих пор об этом вспоминал, да **еще** тебе жаловался [Анна Берсенева. Полет над разлукой (2003-2005)]* **Çev.:** *Üstünden on beş yıl geçti, eğer bu olayı hatırlayıp bir de sana dert yansaydım, iyi biri olur muydum?*

Bu ve benzeri cümlelerin çevirisinde orijinal metindeki hatırlatma anlamının aktarımı zor olabilmesine rağmen bu ve benzeri ifadeler karşıdaki kişinin daha önceden bildiği bir şeyi kendisine hatırlatacak “*hani*”, “*bir de*” gibi çeşitli kelimeler yardımıyla belirli kılınabilmektedir.

Bunun dışında, *ещё* parçacığının “endişe, çekince” anlamlarındaki kullanımına baktığımızda ise, bunun Türkçeye aktarımının genel olarak “*üstelik, üstüne üstlük, bir de*” şeklinde gerçekleştirilebileceğini görebiliriz:

*Приходько я, помните, **еще** допрашивали меня, как склад ковырнул? [Олег Павлов. Казенная сказка (1993)]* **Çev.:** *Ben Prihodko, hatırladınız mı, **hani** depoyu nasıl girdiğimle ilgili sorguya çekmiştiniz beni?*

Fiille birlikte kullanılan parçacık geleceğe yönelik bir endişeyi, çekinceyi belirtmesinden dolayı fiil gelecek zaman formunda kullanılmaktadır. Bununla birlikte gelecek zamanda kullanılan eylemler “*olasılık*”, “*mümkün olma*” anlamlarına da sahip olabildiklerinden ötürü burada kullanılan *ещё* parçacığı gelecek zamanda ifade edilen eylemin gerçekleşmesine yönelik olan olasılık anlamını pekiştirmektedir. Benzeri cümleler Türkçeye geniş zamanda aktarılabilmektedir:

*- Денег при них оказалось в общей сложности тысячи пять, но забирать часть Елтышев опасался – все-таки не настолько пьяные. **Ещё** начнут ходить куда-нибудь, заявы катать [Роман Сечин. Елтышевы (2008) // Дружба народов,*

³⁸ Ожегов, Шведова, a.g.e., c. 188.

2009]

Çev.:

- Yanlarında yaklaşık beş binlik para vardı ama Yelmişev yarısını almaya çekindi. Ne de olsa o kadar da sarhoş değiller. **Bir de üstüne** haklarını aramak için oraya buraya gitmeye başlayabilirler.

- В общем, не стерпел я. Думаю: **еще убьют** – чего ради? [Александр Илический. Бутылка (2005)] **Çev.** – Kısacası, dayanamadım. Düşündüm ki: **ya bir de öldürürlerse? Hem de ne için?.**

Еще parçacığının uyumsuzluk, ilgisizlik anlamı ise, söylemde aktarılan durumun olması gereken ile bağdaşmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda kiplik parçacığı cümlelerin sonunda kullanılabileceği gibi, cümlelerin başında da yer alabilmektedir. Rusça’da ismi niteleyen, belirten *называются, считаются, зваться* gibi fiillerin *еще* parçacığıyla birlikte kullanımına bu tip cümlelerde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu ve benzeri cümlelerin genel ortak noktası, kişinin konumuna yaraşır bir şekilde olması gerektiği gibi davranışlar sergilemediğini vurgulamak için kızgınlıkla birlikte şaşkınlık duygusunun yoğun bir şekilde belirterek kullanılmasıdır:

Опять это бесконечное менторство. А **Еще** и отец называется! [Татьяна Соломатина. Отойти в сторону и посмотреть (2011)] **Çev.:** Yine bu sonsuz öğretilme isteği! **Bir de** baba olacak! (Bir de baba diyor kendine, üstelik baba olacak... vb.)

Проиграл два двугривенных, а шум делаешь на трещину...**еще** князь (М. Горький. На дне (1902) **Çev.:** Yirmi kapiklik oyun kaybettin, ufacık şeyden gürültü kopartıyorsun...**bir de** prens olacaksın.

Orijinal metindeki anlamı aktarabilmek açısından söz konusu ifadelerin ünlem cümlesi içerisinde aktarımı doğru olmakta, böylece anlam bütünlüğü sağlanabilmektedir. *Еще* parçacığının bu kullanımı cümle yapı açısından olumlu olmasına rağmen, ifadeye olumsuz bir anlam katmaktadır.

Еще parçacığının “yargılama, memnuniyetsizlik” anlamındaki kullanımında, tıpkı yukarıda olduğu gibi, cümle yapı olarak olumlu olmasına rağmen ifade açısından olumsuz bir anlama bürünmektedir. Parçacığın bu durumdaki kullanımını dilimize “*üstelik, üstüne, bir de*” şeklinde aktarılabilmektedir.

*Что это? Это он-то смеет **ещё** возражать? – залепетали дамы [Ф.М. Достоевский. Братья Карамазовы (1880)]* **Çev.:** - *Bu da ne? – Bir de itiraz ediyor? diye söylendi hanımlar.*

Memnuniyetsizlik ifade etmek için *ещё* parçacığı eylemin emir kipinde kullanılmasıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Bu durumda parçacık fiilden hemen sonra yer alır:

*Она мне родной человек. Семнадцать лет вместе! Но это не та любовь, которую мужчина испытывает к женщине. – Скажи **ещё**, что вы с ней спите в разных комнатах! – буркнула Катя. [Татьяна Троицкая. Никогда не говори «навсегда» (2004)]* **Çev.:** *O ailemden biri. On yedi yıldır birlikteyiz! Ancak bu erkeğin bir kadına duyduğu gibi bir sevgi değil. – Oldu olacak **bir de** onunla ayrı odalarda yattığımızı **söyle!** diye mırıldadı Katya.*

Kullanıma bağlı olarak, memnuniyetsizlik anlamı gözdağı verme ve tehdit anlamlarını da verebilmektedir:

*Ты почему даже не извинился? **Попробуй ещё** только раз мою дочь обидеть! [Андрей Житков. Кафедра (2000)]* **Çev.:** *Neden bir özür bile dinemedin? **Hele bir daha** kızımı üzmeyi dene bakalım!.*

Ещё parçacığıyla ortaya çıkan memnuniyetsizlik ifadesi *какой, куда, зачем, чего* gibi soru zamirleriyle birlikte kullanıldıklarında kaba bir hoşnutsuzluk ifadesi belirtirler. *Ещё* parçacımın bu anlamdaki kullanımı özellikle de konuşma dilinde oldukça yaygındır:

*Комаров спросил: - Почему ты не сказала ей про парнишку? – Она и так в панике. **Куда ещё** пугать? Какой смысл? Пусть успокоится, наладит жизнь [Петр Акимов. Плата за страх (2000)]* **Çev.:** *Komarov: - Она neden oğlandan bahsetmedin diye sordu?*

*– Kız zaten panik halinde. **Daha ne diye korkutayım? Ne lüzumu var?***

Bu ifadeler dilimize “*daha da neler*”, “*daha ne*” gibi hoşnutsuzluk belirten ünlem cümleleriyle aktarılabilir.

*По хорошему надо бы мужика предупредить, знать бы только в каком отеле они остановились... – **Еще чего!** – возмутился Боря [Жина Дубина. Окна (2011)]* **Çev.:** *Adam akıllı uyarmak lazım, yalnız bir bilseydik hangi otelde kaldığını... - **Daha neler!** diye hoşnutsuzluğunu belirtti Boris.*

Ещё parçacığının “vurgulama, ifadeyi güçlendirme” anlamlarına baktığımızda aynı *то-то* ve *ведь* kiplik parçacıklarında olduğunu gibi, önünde yer aldığı sözcüğü ya da eylemi vurgulama, belirli kılma işlevlerine sahip olduğunu görebiliriz:

А я-то ещё тебе сочувствовал, думал у тебя нервный срыв от работы, да ещё из-за этого инцидента...[Татьяна Устинова. Персональный ангел (2002)]
Çev.: *Ben bir de sana acıdım, iş yüzünden sinirlerinin bozulduğunu sandım, bir de bu olay yüzünden...*

Бог знает, какой грех его попутал; он, изводишь видеть. Поехал за город с одним поручиком, да взяли с собой шпаги, да и ну друг в друга пырять; а Алексей Иваныч и заколол поручика, да ещё при двух свидетелях!³⁹ **Çev.:** *...Şeytana uymuş işte...Teğmenin biriyle kent dışında çıkmışlar, ne yaparsın cahillik, kılıçlarını da yanlarına almışlar. Sonra da karşı karşıya geçip başlamışlar kılıçlarını vurmaya. Ve Aleksey İvanıç teymenciği öldürivermiş, hem de iki tanıgın gözleri önünde!⁴⁰*

Son olarak bu parçacığın cümle içerisinde ifadeye kattığı kuvvetlendirme, pekiştirme anlamına baktığımızda, *ещё* parçacığının *как, какой* gibi zamir sözcükleriyle birlikte kullanılabilirdiğini ve parçacığın zamir sözcüklerinden önce gelerek söylemdeki duyguyu güçlendirdiğini görebiliriz:

- Что, нужный товарищ? – Ещё какой нужный! – вздохнул Савелий [Виктор Доценко. Тридцатого уничтожить! (2000)] **Çev.:** *- Nedir, arkadaş lazım biri mi? – Hem de nasıl! diye iç çekti Saveliy.*

- А ты слушаешь? – Ещё как... – Врёт он всё [Токарева Виктория. Своя правда // Новый мир, 2002] **Çev.:** *- Dinliyor musun sen? – Tabii ki (Tabii canım) – Yalan söylüyor (yalancı)).*

Ещё parçacığının bu gibi cümlelerdeki işlevi ise, ifadenin anlamını kuvvetlendirerek durumun etki derecesini arttırmaktır.

SONUÇ

Yukarıdaki örneklerden de görüleceği üzere Rus dilinde kiplik parçacıkları kullanım özelliklerine göre anlamsal farklılığa sahip olmalarına rağmen dil açısından bakıldığında zenginlik teşkil eden yapılardandır. Çalışmada ele alınan *просто, то-то,*

³⁹ Пушкин, *Капитанская дочь. Повести* [The captain's daughter. Stories], c. 365.

⁴⁰ Puşkin, *Yüzbaşının Kızı*. (çev. Şefika Şükrüoğlu), Oda yayınları, İstanbul, 1998, s.42.

ведь, ещѐ kiplik parçacıkları arasından *почто* ve *ещѐ* parçacıklarının anlam açısından daha çok yönlü ve sunulan anlam çeşitliliği açısından daha zengin olduklarını görüyoruz. Buna göre, tek başına zarf olarak kullanıldığında dilde sıklıkla kullanılan ve Türkçeye “*sadece, sade, yalnızca, yalın, basit, basitçe, kolay, kolayca*” olarak çevirebilen ve anlamda sıkıntı yaratmayan *почто* sözcüğü, kiplik parçacığı, zarf, bağlaç, yüklem ve durum kategorisi olarak kullanıldığında kelime anlamının dışında çeşitli yeni anlamlar ifade edebilmektedir.

Söz konusu çeşitli anlamlar Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen bir kişi için zorluklar doğurabilmektedir. Bu zorluklardan en dikkat çekici olanları ise, *почто*'nun 1) parçacık+sıfat kombinasyonu içerisinde kullanıldığında önüne geldiği sığa vurgu yapması, 2) “*tam anlamıyla, tamamen, tek kelimeyle*” gibi birincil anlamından farklı anlamlar kazanması, 3) parçacık+isim kombinasyonu içerisinde kullanıldığında ardından gelen ismi daha güçlü kılmak için ifadeye pekiştirme anlamı katarak duygusal ifadeyi güçlendirdiği, 4) parçacık+fiil kombinasyonu ile kullanıldığında *всего-навсего, всего, лишь, только* zarflarıyla eş anlamlı oldukları ve “*sadece, yalnızca*” anlamlarını verdiği, buna karşılık Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde, yukarıda belirtilen anlamlarda, cümle içerisinde kullanılmasının bozuk anlatımlara yol açabileceği şekilde sıralanabilir. Bunun dışında *почто* parçacığı, öznesiz cümle ve durum kategorisi içerisinde kullanıldığında ardından gelen eylemi veya durumu vurgulamakta, bildiğimiz “*sadece, yalnızca*” anlamlarının dışına çıkarak cümleye daha çok “*oldukça, çok*” anlamlarını katmaktadır.

То-мо parçacığının ise 1) önemli bir durumun altını çizerek belirgin kıldığını görmekte birlikte 2) kelimelerle ya da konuşmacının hareketleriyle, söz dinlemesiyle veya kabullenışıyle memnuniyet ifadesi bildiren cevaplarda 3) konuşmacı tarafından dile getirilen durumun önemini belirli kılmak ve “*işte mesele de bu*” anlamına gelen bir cevap repliği niteliğinde kullanılabilirdiğini; 4) “*demek işte nedeni bu*” anlamına gelen ve bir anda ortaya çıkan gerçeğin ifadesi olmak üzere dört farklı anlama göre nasıl ele alındığını ve bu anlamların çevirideki yansımalarını inceledik.

Ведь kiplik parçacığına gelince, bağlaç olarak kullanıldığında “*sebepl, zıtlık, fakat*” anlamlarını veren bu sözcük, kiplik parçacığı olarak kullanıldığında ifadeyi “*vurgulama, altını çizme, belirgin kılma*” işlevlerini yerine getirmektedir. Bağlaç durumunda

kullanılan *ведь*'in sahip olduğu sebep, zıtlık anlamları Türkçede var olan sözcüklerle sorunsuz olarak çeviride aktarılabilirken, parçacık durumda kullanılması, ifade edilen söyleme yönelik soyut bir anlam kattığından ötürü metin çevirilerinde zorluklar yaşanabilmektedir.

Просто kiplik parçacığı gibi birçok farklı anlamı içinde bakındıran *ещё* ifadesi, yapılan çeviri ve örnek incelemelerinden de görüleceği üzere, parçacık olarak kullanıldığında pek çok farklı anlam aktarabilmektedir. Bunlar sırasıyla 1) hatırlatma 2) endişe, çekince 3) uyumsuzluk, ilgisizlik 4) memnuniyetsizlik, yargılama, şüphe 5) vurgulama 6) kuvvetlendirme, pekiştirme anlamlarıdır. Buna göre, 1) söz konusu kiplik parçacığı, “hatırlatma” anlamında kullanıldığında cümlede, genel olarak belirtilmek istenen kelimenin hemen önünde yer almaktadır. Belirtmek istenen durum yüklem içerisinde yer alıyor ve yüklem fiille belirtiliyorsa, parçacık fiille birlikte kullanılır ve fiil geçmiş zamanda ifade edilir. Bu ve benzeri cümlelerin çevirisinde orijinal metindeki hatırlatma anlamının aktarımı zor olabilmesine rağmen, bu ve benzeri ifadeler karşındaki kişinin daha önceden bildiği bir şeyi kendisine hatırlatacak “*hani, bir de*” gibi çeşitli kelimeler yardımıyla belirli kılınabilmektedir. 2) Endişe ve çekince anlamlarında fiille birlikte kullanıldığında, çekinceyi belirtmesinden dolayı fiil, genel olarak gelecek zaman formunda kullanılır. Bununla birlikte gelecek zamanda kullanılan eylemler, “*olasılık, mümkün olma*” anlamlarına da sahip olabildiklerinden ötürü, cümlede kullanılan *ещё* parçacığı, gelecek zamanda ifade edilen eylemin gerçekleşmesine yönelik olan olasılık anlamını pekiştirmekte, benzeri cümleler ise Türkçe’ye geniş zamanda aktarılabilir. 3) *Ещё* parçacığının uyumsuzluk, ilgisizlik anlamı ise, söylemde aktarılan durumun olması gereken ile bağdaşmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda parçacık, cümlenin sonunda kullanılabilir gibi, cümlenin başında da yer alabilmektedir. Rusçada ismi niteleyen, belirten *называются, считаются, зваются* gibi fiillerin *ещё* parçacığıyla birlikte kullanımına bu tip cümlelerde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu ve benzeri cümlelerin ortak noktası, kişinin konumuna yaraşır şekilde, olması gerektiği gibi davranışlar sergilemediğini vurgulamak için kızgınlıkla birlikte şaşkınlık duygusunun yoğun bir şekilde belirtilmesidir. Bu gibi cümleler yapı açısından olmalarına rağmen, ifadeye olumsuzluk anlamı katarlar. 4) *Ещё* parçacığının yargılama,

memnuniyetsizlik anlamlarındaki kullanımında, tıpkı uyumsuzluk, ilgisizlik anlamında olduğu gibi cümle ifade açısından olumsuz özellikler taşır.

Еуѣ parçacığının memnuniyetsizlik ifadesi, eylemin emir kipinde kullanılmasıyla da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda parçacık fiilden hemen sonra yer almaktadır. Bazı durumlarda ise, memnuniyetsizlik anlamı gözdağı verme ve tehdit anlamlarını da içerebilmektedir. Tüm bunların dışında, *еуѣ* parçacığıyla ortaya çıkan memnuniyetsizlik ifadesi *какой, куда, зачем, чего* gibi soru zamirlerle kullanıldığında kaba bir hoşnutsuzluk ifadesini ortaya koymakta, bu ifadeler dilimize “*daha da neler, daha ne*” şeklinde aktarılabilmektedirler. Belirtmek gerekir ki, *еуѣ* parçacığının benzeri kullanımları özellikle de konuşma dilinde oldukça yaygındır. 5. ve 6. maddelerde belirtilen *еуѣ* parçacığının vurgulama, ifadeyi güçlendirme anlamlarına baktığımızda ise aynı *то-то* ve *ведь* parçacıklarında olduğunu gibi önünde yer aldığı sözcüğü ya da eylemi vurgulama, belirli kılma işlevlerine sahip olduğunu görmekteyiz.

Farklı görüşler çerçevesinde yorumlanan Rusçadaki kiplik parçacıklarına yönelik en somut sorun kiplik parçacıklarının kullanım alanlarına göre anlamlarının değişmesi ve farklılık göstermesidir. Dilbilimciler arasında Rus dilindeki kiplik parçacıklarının görev ve anlamlarına yönelik ortak bir sınıflandırma sistemi bulunmaması da işlevi, yapısı ve semantiği yönünden zor olan kiplik parçacıklarının anlaşılmasını daha da güçleştirmektedir. Sıfat ve parçacık, isim ve parçacık, fiil ve parçacık gibi dilin farklı öğeleriyle kullanımları esnasında yaşanan anlam kaymaları buna en belirgin örneği teşkil etmektedir. İşlevlerine göre anlam kazanan kiplik parçacıkları çok anlamlılık özelliğine sahiptir. Bu çok anlamlılık özelliği en çok da Rusçadan Türkçeye yapılan eser çevirilerinde doğru ifadenin yansıtılabilmesi açısından sıkıntılar doğurabilmektedir.

Yukarıda sunulan örneklerden yola çıkılarak kiplik parçacıklarının işlevlerine göre belirli anlamlar kazandıklarını ve bu anlamlardan kimilerinin Rusçadan Türkçeye çevrilen eserlerde yansıtılabildiği, ifadeye pekiştirme, kuvvetlendirme gibi anlamlar katan kimilerinin ise, hedef dile yansıtılmasında farklı sözcüklerin kullanılabilceği ya da cümledeki ifadenin değiştirerek aktarılabileceği gösterilmiştir. Kimi durumlarda ise, orijinaldeki parçacığın anlamı hedef dile aktarılamamıştır. Bu durum, en çok da duygu belirten kiplik parçacıkları ile söylemi kuvvetlendiren, güçlendiren kiplik parçacıklarının çevirilerinde yaşandığı gözlemlenmiştir. *Еуѣ* gibi bazı kiplik parçacıkları tek bir cümle

içerisinde bilen için her ne kadar anlaşılabilir de olsa, parçacıkların kullanımına ilişkin tek başına sunulan örnekler çeviri açısından zor olmakta ve zor kullanımlı kiplik parçacıklarının metin bütünlüğü içerisinde incelenmelerinin daha sağlıklı ve doğru olacağına işaret etmektedir. Bu durum, kiplik parçacıklarının başlı başına ne kadar zor anlaşılabileceğini gösteren güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra, *просто* kelimesi gibi Rusçada bir ifadenin hem parçacık hem bağlaç hem de zarf gibi çeşitli görevleri üstlenebilmesi, Rus dilini öğrenen kişiler için dili anlaşılmaz kılabilmektedir. Dildeki kullanım alanları ayrıntılı olarak ele alınan kiplik parçacıklarının, sunulan metin ve çeviri örnekleriyle, anlam açısından zorluğu ve dilin zenginliği gözler önüne serilmiştir. Çalışmamız, bu bağlamda, Rus dilindeki kiplik parçacıkları yapılarına ilişkin yapılabilecek bilimsel ve eğitimsel çalışmalar ile çeviri çalışmaları ve uygulamalı çeviri dersleri için yol gösterici bir nitelik taşıyabilir. Sonuç olarak, çeviri sadece bir dile ait dil kodlarının başka bir dile aktarımı değil, aynı zamanda anlaşılır olması açısından başka bir kültür penceresinden metnin hedef dile adaptasyonudur. Bu çerçeveden bakıldığında, Rus dilindeki kiplik parçacıklarının hem dilbilgisi kuralları, hem kültür dili hem de bu yapıların dildeki kullanım özellikleri dikkate alınarak ele alınmasının daha yararlı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ERĞİN, Muharrem, **Üniversiteler için Türk Dili**, Bayrak Basım Yayım, İstanbul, 2009, s. 313-320.

БАБАЙЦЕВА В.В., ЧЕШОКОВА Л.Д. **Русский язык: Теория 5-9 кл. Учебник для общеобразовательных учреждений. [Russian language: Theory. 5-9 grades. Textbook for educational institutions]**, 11-е изд.: Дрофа, Москва, 2002, s.185-191.

ВИНОГРАДОВ В.В. **Русский язык. Грамматическое значение о слове, [Russian language. Grammatical meaning of the word]**, Высшая школа, 2-ое изд., 1986, s. 520-558.

ГВОЗДЕВ А.Н. **Современный русский литературный язык, [Modern Russian literary language]** Москва, 1973, s. 405-409.

КАЗАКОВА Т.А. **Художественный перевод. Теория и практика: учебник, [Literary translation. Theoretical and practical textbook]** Инъязыздат, Санкт-Петербург, 2006, s. 229-266.

КОЛЕСНИКОВА С.М. **Русские частицы, [Particles in Russian language]**, изд. Флинта/Наука, Москва, 2014, S. 110.

МАСЛОВ Ю.С. **Избранные труды: аспектология. Общее языкознание.** [Selected studies: aspectology. General linguistics], языки славянской культуры, Москва, 2004, s. 293-302.

ОЖЕГОВ С. И, ШВЕДОВА Н. Ю. **Толковый словарь русского языка** [Russian dictionary], ООО ТИТ Технологии, Москва, 2003.

РОЗЕНДАЛЬ Д.Э., ГОЛУБ И.Б., ТЕЛЕНКОВА М.А. **Современный русский язык,** [Modern Russian language], 11-е изд Айрис-принт, Москва, 2010. s. 278-279.

СОВРЕМЕННЫЙ РУССКИЙ ЯЗЫК [Modern Russian language], под. ред. Е.И. Дибровой, 2-ое изд., Москва, 2005, s. 205-296.

ШВЕЙЦЕР А.Д. **Теория перевода: статус, проблемы, аспекты,** [Theory of translation: status, issues and aspects] (из лингвистического наследия А.Д.Швейцера/ отв. ред. В.Н. Ярцева, 3-е изд. Книжный дом «Либроком», Москва, 2012, s. 6-20.

ШВЕДОВА Н.Ю. **Очерки по синтаксису русской разговорной речи** [Essays on the syntax of Russian language], АН СССР, Москва, 1960, s. 198-210.

ЧИСТЯКОВА Л.М. **Частицы в современном русском литературном языке (рукопись): автореф. дис. кан. филол. наук: 10.02.01,** [Particles in modern Russian language (manuscript) synops on the title of a sceientific degree] Л., 1949, s.1-11.

İnternet Kaynakları

ЕФРЕМОВА Т.Ф. **Новый толковый словарь русского языка. Толковый образовательный словарь, русский язык** [New dictionary of Russian language]. М., 2000, (Erişim Tarihi 11 Mart 2015) <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Efremova-term-109116.htm>

РУССКАЯ ГРАММАТИКА, [Russian grammer], под. ред. Н.Ю. Шведовой, Наука, Москва, 1980, (Erişim tarihi 17 Temmuz 2015) <http://www.slovari.ru/default.aspx?s=0&p=5315&0a0=1765>

УШАКОВ Д.Н. **Большой толковый словарь современного русского языка,** [Great dictionary of the modern Russian language], Москва, 1935-1940 (Erişim tarihi 11 Temmuz 2015 <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1101027>

ЕВГЕНЬЕВНА А.П. **Малый академический словарь.** [Small academical dictionary] Институт русского языка Академии наук СССР, Москва, (1957-1984). (Erişim tarihi 11 Temmuz 2015) www.dic.academic.ru

Örneklerin Alındığı Eserler

DOSTOYEVSKİ F.M. **Budala,** (çev. Ahmet Ekeş), Engin Yayıncılık dördüncü baskı, İstanbul, 2000, s.424-425.

PUŞKİN A.S. **Hasan Ali Yücel Klasikler dizisi. Bütün Öyküler, Bütün Romanlar. “Büyük Petro’nun Arabı”**, (çev. Ataol Behramoğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, S. 548.

PUŞKİN A.S. **Yüzbaşının kızı,** (çev: Şefika Şükriüoğlu), Oda yayınları, İstanbul, 1998. S. 176.

АВЕРЧЕНКО Т.А. **Записки простодушного** [Notes of ingenious], Книга и бизнес, Москва, 2000, s. 141-226.

ПУШКИН А.С. **Капитанская дочка: повести.** [The captain's daughter. Stories], Азбука, Санкт-Петербург, 2014. s. 345-475.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОРПУС РУССКОГО ЯЗЫКА [National Corpus of Russian language] (Erişim tarihi 15 Haziran) <http://www.ruscorpora.ru/index.html>